

УДК 330.3:338.2

JEL Classification: O14, O31

**Федорук У.В.,
аспірантка* кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової справи,
Подільський державний аграрно-технічний університет**

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Підвищити конкурентоспроможність національної економіки можна тільки на основі впровадження інноваційних технологій. Інновації, забезпечуючи ефективність використання всіх видів ресурсів, зменшуючи негативний вплив на навколишнє середовище, підвищують адаптацію соціально-економічних систем і створюють умови для їх збалансованого та сталого розвитку в довгостроковому періоді. Однак, в короткостроковому періоді інновації руйнують традиційні форми господарювання, уповільнюють темпи економічного зростання і знижують стійкість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше термін «інновація» був ужитий на початку ХХ століття основоположником теорії інновацій і інноваційного розвитку Й. Шумпетером [21], який розглядав інновації і інноваційну діяльність як рушійні сили економічного розвитку. Інновація (нововведення), за Й. Шумпетером, – це втілення в життя нової комбінації ресурсів (продуктивних сил), що здатна задовольняти нові потреби. Й. Шумпетер виділяв п'ять типів інновацій: 1) новий або вдосконалений продукт; 2) новий метод виробництва; 3) новий ринок збуту; 4) нові методи управління (організаційні форми); 5) нова сировина, матеріали чи комплектуючі. Й. Шумпетером було показано, що інновацію (нововведення) слід розглядати як комерційну реалізацію оригінальної ідеї нового продукту, технологічного чи організаційного рішення тощо – новації. Тобто новація за своєю сутністю є результатом винахідницької (інтелектуальної) діяльності, а інновація – її комерційним втіленням (результатом розробки, виготовлення і просування новації на ринок).

Поряд з терміном «інновація» часто вживають термін «нововведення» (Й. Шумпетер їх ототожнював) – результат практичного освоєння новації в різних сферах діяльності, який дає економічний чи соціальний ефект. Проте, згідно з поглядами деяких науковців, нововведення не є тотожним інновації. Вони вважають [4; 6; 7-12; 17], що нововведення стають інноваціями лише тоді, коли забезпечують суспільний прогрес, підвищення рівня ефективності в галузі їх виробництва чи (та) споживання. Друкер П. Ф. вказує на те, що інновації починаються з детального аналізу наявного потенціалу, на основі чого повинні визначитися подальші шляхи його активізації [5, с. 29].

Після Й. Шумпетера було зроблено багато спроб удосконалити поняття «інновація». Згідно із сучасними уявленнями [14], новація – це новинка, кінцевий метод, принцип, новий порядок, винахід, новий продукт, процес тощо, які є якісно відмінними від попереднього аналога і становлять результат інтелектуальної діяльності, завершених наукових досліджень і розробок. Ю. О. Лупенко, О. Г. Шпикуляк, В. Я. Месель-Веселяк акцентовано увагу на особливостях форм і типів ведення господарської діяльності в сільському господарстві та несільськогосподарському секторі; здійснено аналіз організаційних структурних змін та охарактеризовано стан підприємницького середовища на селі; запропоновано бачення розвитку форм господарювання [15].

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації розглядаються як результат інноваційної діяльності – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [16].

Крім того, згідно [18], підприємство є елементом економіки, але одночасно, елементом суспільної і економічної системи, а тому, якщо йому вдасться віднайти свою оригінальну форму включення в ці структури, його очікує успіх на ринку. Сучасні економічні реалії не обмежують інновації лише комерційним використанням результатів інноваційної діяльності, адже існують некомерційні інновації, наприклад, соціальні. У цьому випадку слід говорити не про комерційне, а практичне їх використання. Дійсно, відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, утілений в новому (удосконаленому) продукті або технологічному процесі, який використовується у практичній діяльності або в нових підходах до соціальних послуг [19].

* Науковий керівник: Волощук К.Б. – д-р екон. наук, проф.

Проте, незважаючи на досить велику кількість різних визначень цього терміну, усі їх можна об'єднати у дві групи: 1) інновація як процес (розроблення, виготовлення і просування новації на ринку); 2) інновація як результат (діяльності з розроблення, виготовлення і просування новації на ринку). Як свідчить аналіз, більшого поширення набули погляди на інновацію як результат інноваційної діяльності. Водночас, не дивлячись на достатню кількість проведення різноманітних досліджень з проблем фінансування інноваційної діяльності та аналізу їх джерел, ця проблема потребує подальшого наукового розгляду.

Постановка завдання. Мета статті – на основі узагальнення теоретичних, методичних й науково-практичних підходів розкрити тенденції інноваційної діяльності підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними показниками рівня інноваційності та ефективності використання ресурсного та інноваційного потенціалів виступають економічні, інвестиційні вимірювачі: кількість використовуваних передових виробничих технологій; інноваційна активність підприємств; вартісний обсяг інноваційних товарів, робіт, послуг; внутрішні витрати на наукові дослідження і розробки; ефективність інноваційної діяльності підприємств [2].

Основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств подано в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств

	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість інноваційно активних промислових підприємств, усього, од	1462	1679	1758	1715	1609	824	834	759	777
% до загальної кількості промислових підприємств	13,8	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3	18,9	16,2	16,4
Витрати на інновації, усього, млн грн	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5	12180,1
% до загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	0,9	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,4	0,4
% до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)	23,9	33,8	31,8	26,6	30,0	59,9	... ¹	51,5	49,0
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), усього, од	1217	1327	1371	1312	1208	723	735	672	739
% до загальної кількості промислових підприємств	11,5	12,8	13,6	12,9	12,1	15,2	16,6	14,3	15,6
Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів, усього, од	2043	2510	2188	1576	1743	1217	3489	1831	2002
з них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих	479	517	554	502	447	458	748	611	926
Кількість упроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг) усього, од	2408	3238	3403	3138	3661	3136	4139	2387	3843
з них нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів	663	897	942	809	1314	966	1305	751	920
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) Усього, млн грн	33697,6	42386,7	36157,7	35891,6	25669,0	23050,1	... ¹	17714,2	24861,1
% до загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4	... ¹	0,7	0,8

Дані за 2010-2014 наведені по юридичних особах та їх відокремлених підрозділах, які здійснювали промислову діяльність.

Дані за 2015-2018 роки наведені по юридичних особах, які здійснювали промислову діяльність, із середньою кількістю працівників 50 осіб і більше.

¹ Розрахунок показника не здійснювався.

Джерело: розраховано автором на основі [13]

Як видно із даних табл. 1, кількість інноваційно активних промислових підприємств значно скоротилась за аналізований період, але їх питома вага зросла, що вказує на різновекторність тенденцій інноваційного розвитку. Майже аналогічні зміни відбуваються по кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (обсягів реалізованої інноваційної продукції та технологічних процесів). Відсутня чітка закономірність по кількості упроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг). Наведений склад економічних та інноваційних показників діяльності виступає в ролі кількісних і якісних характеристик, які конкретизують, наприклад, стратегії і концептуальні положення соціально-економічного та інноваційного розвитку.

Інноваційно активне підприємство – підприємство, що в період обстеження займалося діяльністю, пов'язаною зі створенням інновацій, незалежно від того, чи призвела така діяльність до реального впровадження інновацій. Ознакою інновації є вимога, щоб продукт, процес, метод маркетингу або організації був для підприємства новим чи значно вдосконаленим. До інновацій належать продукти, процеси і методи, які підприємство створило першим, і/або продукти, процеси, запозичені від інших підприємств або організацій. Також ознакою інновації є те, що продукт, процес, метод маркетингу або організації повинен бути впроваджений. Новий або вдосконалений продукт вважається впровадженим, якщо він реалізується на ринку. Нові виробничі процеси, методи маркетингу чи організації є впровадженими, коли вони стали дійсно використовуватися в діяльності підприємства.

Інноваційна діяльність – усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності також належать дослідження і розробки, безпосередньо не пов'язані з підготовкою конкретної інновації.

Видами інноваційної діяльності є:

– здійснення внутрішніх науково-дослідних розробок – творча діяльність на систематичній основі, яка виконується власними силами з метою збільшення обсягу знань для розробки нових і вдосконалених продуктів та процесів (включно з розробкою програмного забезпечення власними силами підприємства, що відповідає цій меті);

– придбання зовнішніх науково-дослідних розробок – придбання науково-дослідних розробок, виконаних іншими підприємствами (включно з іншими підприємствами групи), державними або приватними науково-дослідними організаціями та придбані підприємством;

– придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – придбання передового машинного обладнання й комп'ютерного машинного та програмного забезпечення для впровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів і процесів;

– придбання зовнішніх знань – купівля або ліцензування патентів та незапатентованих винаходів, ноу-хау, а також інших видів знань в інших підприємствах чи організаціях для розробки та впровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів і процесів;

– навчальна підготовка для інноваційної діяльності – внутрішнє або зовнішнє навчання персоналу саме для розробки та/або впровадження нових чи суттєво вдосконалених продуктів і процесів;

– ринкове впровадження інновацій – діяльність щодо ринкового впровадження нових або суттєво вдосконалених товарів і послуг, включно з маркетинговими дослідженнями та рекламною кампанією;

– розробка дизайну – поліпшення або зміни форми, вигляду нових чи істотно поліпшених товарів або послуг;

– інші види інноваційної діяльності – інші види діяльності для впровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів та процесів, таких як техніко-економічні обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організація виробництва тощо.

Інноваційна продукція – впроваджена на ринку продукція (товари, роботи або послуги), що є новою або значно вдосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Продукція (нова або удосконалена) може бути новою для певного підприємства, а не лише новою для певного сектору діяльності або ринку загалом. До обсягу інноваційної продукції відноситься вищезазначена продукція, що впроваджувалась у виробництво протягом звітного періоду та була реалізована на вітчизняному ринку [16].

Технологічні інновації – розробка та впровадження як технологічно нових, так і значно технологічно вдосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації). Продуктова інновація – впровадження продукту (товару або послуги), що є новим чи значно поліпшеним за його властивостями або способами використання (значні вдосконалення технічних характеристик, компонентів і матеріалів, вбудованого програмного забезпечення, рівня сумісності з провадвачем або інших функціональних характеристик). Процесова інновація (інноваційний процес) – упровадження нового або значно поліпшеного методу виробництва чи методу доставки продукту. Сюди входять значні зміни в технології, виробничому устаткуванні і/або програмному забезпеченні.

Нетехнологічні інновації – розробка та впровадження нових або значно вдосконалених продуктів чи процесів, що не належать до технологічних інновацій. До цієї групи входять маркетингові та організаційні інновації. Маркетингова інновація – впровадження нового методу маркетингу, включаючи значні зміни дизайну або упаковки продукту, його розміщення, у просуванні на ринок або в

призначенні ціни продажу, що спрямована на більше задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу. Організаційна інновація – впровадження нового організаційного методу в діяльності підприємства, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. Найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була серед малих підприємств.

Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок, що призводять до впровадження інновацій.

Інноваційну активність підприємств розглянемо на основі даних табл. 2.

Таблиця 2

Інноваційна активність підприємств з розподілом за середньою кількістю працівників

	Кількість підприємств ¹	У тому числі					
		інноваційно активних підприємств	з них				
			підприємства з технологічними (продуктовими та/або процесовими) інноваціями	з них			підприємства тільки з нетехнологічними (маркетинговими та/або організаційними) інноваціями
				підприємства з продуктовими інноваціями	підприємства з процесовими інноваціями	підприємства з продуктовими та процесовими інноваціями	
2014–2016 Усього	27726	5095	3278	347	1601	1260	1817
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	20339	3020	1774	185	970	577	1246
від 50 до 249 осіб	5702	1407	974	111	450	394	433
250 осіб і більше	1685	668	530	51	181	289	138
Промисловість	12815	2598	1859	235	787	791	739
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	8390	1237	792	98	397	275	445
від 50 до 249 осіб	3237	842	639	87	263	274	203
250 осіб і більше	1188	519	428	50	127	242	91
Інші види економічної діяльності	14911	2497	1419	112	814	469	1078
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	11949	1783	982	87	573	302	801
від 50 до 249 осіб	2465	565	335	24	187	120	230
250 осіб і більше	497	149	102	1	54	47	47
2016–2018 Усього	29129	8173	2937	765	1038	1134	5236
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	21170	5097	1486	417	511	558	3611
від 50 до 249 осіб	6123	2140	907	231	340	336	1233
250 осіб і більше	1836	936	544	117	187	240	392
Промисловість	13762	4060	1985	547	652	786	2075
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	9029	2128	846	250	264	332	1282
від 50 до 249 осіб	3499	1266	688	191	246	251	578
250 осіб і більше	1234	666	451	106	142	203	215
Інші види економічної діяльності	15367	4113	952	218	386	348	3161
із середньою кількістю працівників							
від 10 до 49 осіб	12141	2969	640	167	247	226	2329
від 50 до 249 осіб	2624	874	219	40	94	85	655
250 осіб і більше	602	270	93	11	45	37	177

Джерело: розраховано автором на основі [13]

Результати аналізу інноваційного розвитку обумовлені необхідністю встановлення тенденцій зміни ефективності проектно-інноваційного інвестування, рівня інноваційної активності підприємств, галузей, регіону, результативності науково-дослідної діяльності об'єктів управління, факторів і причин, що вплинули на зміни в спостережуваних інноваційних, економічних процесах регіонів, які виступають основою для прийняття комплексу організаційно-економічних, фінансово-інвестиційних заходів, дій, методів і стратегій, спрямованих на [3]: регулювання результативності інноваційного процесу; усунення і коригування виникаючих відхилень від планованих цільових орієнтирів ефективності діяльності; створення резервів матеріально-технічних, трудових, фінансових ресурсів та своєчасного використання їх в інноваційній діяльності при виникненні структурної невпорядкованості системи управління процесом ресурсоспоживання.

Упродовж 2012–2016 рр. кількість інноваційно активних підприємств становила 5095, що складає 18,4% від їх загальної кількості, а за 2016-2018 рр. – 8173 підприємств або 28% (табл. 2). За звітній період із загальної кількості обстежених підприємств 2937 займалися технологічними інноваціями (продуктові та/або процесові), 5236 – нетехнологічними (організаційні та/або маркетингові), величина яких значно зросла за аналізований період. Встановлено, що інноваційна активність з розподілом за середньою кількістю працівників в малих і середніх підприємствах вища від великих. Крім того, в динаміці при порівнянні змін, які відбулись, спостерігається тенденція до зростання частки підприємств тільки з нетехнологічними інноваціями.

Слід відмітити, що в промисловому секторі вітчизняної економіки простежується, на перший погляд, незрозуміла тенденція, коли, незважаючи на збільшення частки інноваційно активних підприємств, має місце зменшення внеску результатів інноваційної діяльності в загальні обсяги реалізованої промислової продукції. Проте таку тенденцію не можна вважати повністю негативною. Її поява може свідчити про те, що інноваційна продукція останніх років має вищу споживчу цінність і довший життєвий цикл. Отже, потреба в оновленні продуктового ряду стає менш актуальною, що безпосередньо впливає на кількість нової продукції, яка виводилася підприємствами на ринок.

Розглянемо розподіл обсягу реалізованої продукції за видами економічної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2018 році за видами економічної діяльності

% до загального обсягу реалізованої продукції

	Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)				Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)	У тому числі	
	інноваційно активних підприємств	підприємств, що впроваджували інноваційну продукцію (товари, послуги) та/або технологічні процеси	підприємств, що впроваджували організаційні та маркетингові інновації	неінноваційно активних підприємств		нової для ринку	нової лише для підприємства
Усього	52,2	28,6	23,5	47,8	0,7	0,3	0,4
Промисловість	59,0	41,4	17,6	41,0	0,9	0,3	0,6
Добувна промисловість	70,4	52,2	18,3	29,6	0,1	0,0	0,1
Переробна промисловість	64,0	46,4	17,5	36,0	1,4	0,4	1,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	36,5	18,6	17,9	63,5	0,0	0,0	0,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	44,4	37,4	7,1	55,6	0,1	0,0	0,1
Оптова торгівля	40,1	7,6	32,5	59,9	0,1	0,1	0,1
Транспорт, складське господарство	57,7	34,6	23,1	42,3	0,3	0,2	0,1
Інформація та телекомунікації	37,8	13,4	24,4	62,2	0,7	0,5	0,3
Фінансова та страхова діяльність	81,3	17,4	63,9	18,7	4,2	0,0	4,2
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу	27,1	8,7	18,4	72,9	1,3	0,8	0,5
Наукові дослідження та розробки	72,8	63,9	9,0	27,2	33,3	32,2	1,1
Рекламна діяльність	40,9	7,0	34,0	59,1	0,3	0,0	0,3

Джерело: розраховано автором на основі [13]

На основі даних табл. 3 відмітимо, що найвищий рівень інноваційної активності спостерігався серед підприємств у сферах фінансової та страхової діяльності, наукових дослідженнях та розробках, добувній промисловості і розробленні кар'єрів, а найнижча – у діяльності у сферах архітектури та інжинірингу; технічних випробуваннях та дослідженнях, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря, інформації та телекомунікації. Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) дуже низька, складає усього 0,7% і коливається за КВЕД від 33% у сфері наукові дослідження та розробки до повної відсутності інноваційних форм постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря. В загальному можна констатувати необхідність комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок для активізації інноваційної діяльності.

Зважаючи на думку Федулової Л. І., можна стверджувати про загрозливу ситуацію, оскільки «...граничний рівень, що вважається критичним для економічного розвитку на інноваційній основі, становить 20%. Вітчизняні підприємства у цьому відношенні знаходяться за межами стану інноваційності, а це в кінцевому підсумку загрожує технологічній та економічній безпеці країни, що й спостерігаємо сьогодні» [20].

О. І. Амоша, досліджуючи інноваційний шлях розвитку економіки України, визначає його проблеми та можливі рішення, акцентує увагу на перешкодах, стимулах, перспективах та економічному забезпеченні інноваційної діяльності та зокрема зауважує, що поширення інновацій масово не йде не тільки тому, що затримався етап використання можливостей попереднього технологічного укладу, а і тому, що, з одного боку, обмаль коштів (або їх недостатнє використання з цією метою) [1].

Розглянемо джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні (табл. 4).

Таблиця 4

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Роки	Загальна сума витрат, млн грн	У тому числі за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %	млн грн	питома вага, %
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,7	217	12,3
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,1
2010	8045,5	4775,2	59,4	87	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,5
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,1	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,6	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	1,8
2016	23229,5	22036,0	94,6	179,0	0,8	23,4	1,0	991,1	4,2
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7

Джерело: розраховано автором на основі [13]

Як видно із даних табл. 4, у 2018 р. витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів (понад 88,2% загального обсягу фінансування), кредитів бюджетних коштів (5,2%), інших джерел (5,7%), іноземних інвесторів (0,9%). Протягом 2018 року на інновації підприємства витратили 12,2 млрд. грн. Фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету здійснювалось на рівні 5,2% і більше (виняток склали 2010–2014 рр. та 2017 р.), а починаючи з 2000 р. взагалі менше 1%; це служить показником пасивності держави до інноваційної діяльності. Така досить негативна тенденція змушує підприємства України використовувати власні кошти, але оскільки їх недостатньо для оновлення матеріально-технічної бази, то виникає потреба шукати зовнішні джерела залучення ресурсів для проведення інноваційної діяльності.

Впровадження інновацій на промислових підприємствах за 2000–2018 рр. наведено в табл. 5.

Як видно із даних табл. 5, у 2000 році 14,8% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації. Ними було впроваджено 1403 нових технологічних процесів, 15323 інноваційних видів продукції. Із загальної кількості впровадженої продукції 631 – нові види техніки. У 2018 р. питома вага підприємств, що впроваджували інновації, зросла і склала 15,6%, а кількість інноваційних видів продукції суттєво скоротилась і становить тільки 3843, або 0,8%. Зросла до 920 найменувань впровадження нової техніки. Найважливішими партнерами усіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються, насамперед, постачальники обладнання, матеріалів, компонентів

або програмного забезпечення, а також клієнти або споживачі (9%); частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, становила 10%.

Таблиця 5

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	9,4
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	1305	6,1
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	920	0,8

Джерело: розраховано автором на основі [13]

Результати аналізу інноваційного розвитку обумовлені необхідністю встановлення тенденцій рівня інноваційної активності підприємств, результативності науково-дослідної діяльності, факторів і причин, що вплинули на зміни в спостережуваних інноваційних, економічних процесах, які виступають основою для прийняття комплексу організаційно-економічних, фінансово-інвестиційних заходів, дій, методів і стратегій подальшого розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Встановлено, що упродовж 2000-2018 рр. частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, за видами економічної діяльності становила 14,8-15,6%. Більшість інноваційно активних підприємств, поряд з технологічними 9,5% (5,2% – продуктові та 7,2% – процесові), запроваджували нетехнологічні інновації (4,7% – організаційні та 6,4% – маркетингові). Інноваційна активність малих і середніх підприємств вища від великих підприємств з розподілом за середньою кількістю працівників. Слід відмітити пасивність держави до інноваційної діяльності.

Витрати на інновації в основному здійснюються за рахунок власних коштів, що потребує їх оптимізації та залучення більшої кількості бюджетних коштів, іноземних інвесторів, інших джерел. Відмітимо, що тенденції останніх років засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та напряду впливає на швидкість і якість розвитку країни в цілому. Переведення національної економіки на більш інноваційну модель розвитку потребує здійснення ефективних заходів, спрямованих на впровадження інновацій; створення механізмів економічного зростання на основі активізації інноваційної діяльності підприємств.

Бібліографічний список

- 1.Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та вирішення. *Економіст*. 2005. № 6. С. 28-33.
- 2.Верба В.А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства. *Проблеми науки*. 2003. № 3. С. 22-31.
- 3.Види інноваційних стратегій та їх співвідношення. URL: http://studopedia.com.ua/1_93622_vidi-innovatsiynih-strategiy-ta-ih-spiivvidnosh (дата звернення: 20.11.2019).
- 4.Драчук Ю. Оцінка обсягу капітальних інвестицій для інноваційного розвитку: регіональний аспект. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*: збірник наукових праць. 2016. Вип. 1(5). С. 216-224.
- 5.Друкер П.Ф. Бизнес и инновации / пер. с англ. и ред. К.С. Головинского. Москва; Санкт-

Петербург; Киев: Вильямс, 2007. 432 с.

6. Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні: неофіц. роб. переклад. URL: <http://newsite.slg-coe.org.ua> (дата звернення: 20.11.2019).

7. Захарін С.В. Міжнародний досвід управління інноваційним розвитком регіонів та можливості його використання в Україні. *Проблеми науки*. 2011. № 11. С. 2-8.

8. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 448 с.

9. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посібник. Суми: ВТД «Університетська книга»; Київ: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 324 с.

10. Кондрашихін А.Б., Бобровська О.Ю., Савостенко Т.О. Державне управління інвестиціями в умовах ринкових трансформацій: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 252 с.

11. Лавріненко Ю.М. Теоретичні аспекти визначення сутності інновацій. URL: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/81/14331-teoretichni-aspekti-viznachennya-sutnosti-innovacij.html> (дата звернення: 22.11.2019).

12. Левківський О.В. Інвестиційно-інноваційна діяльність. *Інтелект XXI*. 2017. № 4. С. 78-82.

13. Наука та інноваційна діяльність за 2018 рік: статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm (дата звернення: 03.11.2019).

14. Організація та управління інноваційною діяльністю: підручник / за ред. проф. Перерви П.Г., проф. Меховича С.М., проф. Погорелова М.І. Харків: НТУ "ХПІ", 2008. 1025 с.

15. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі: наукова доповідь / кол. авторів: Ю.О. Лупенко, О.Г. Шпикуляк, В.Я. Месель-Веселяк та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2019. 114 с.

16. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 20.10.2019).

17. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Жаліло Я.А., Архієреєв С.І., Базиліук Я.Б. та ін.; відп. ред.: Я.А. Жаліло. Київ: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2006. 119 с.

18. Рюли Э. Исследование стратегических процессов в организации. *Проблемы теории и практики стратегического управления*. 2000. № 6. С. 99-104.

19. Статистика науки и инноваций: краткий терминологический словарь / под ред. А.М. Гохберга. Москва: ЦИСН, 1991. 348 с.

20. Федулова Л.І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 2. С. 122-135.

21. Шумпетер Й. Теория экономического развития / пер. с англ. Москва: Прогресс, 1992. 456 с.

References

1. Amosha, O. (2005), "Innovative way of development of Ukraine: problems and solutions", *Ekonomist*, no. 6, pp. 28-33.

2. Verba, V.A. (2003), "Guidelines for assessing the innovative potential of the enterprise", *Problemy nauky*, no. 3, pp. 22-31.

3. *Vydy innovatsiynykh stratehii ta yikh spivvidnoshennia* [Types of innovation strategies and their correlation], available at: http://studopedia.com.ua/1_93622_vidi-innovatsiynih-strategiy-ta-ih-spivvidnosh (access date November 20, 2019).

4. Drachuk, Yu. (2016), "Estimation of capital investments for innovative development: a regional perspective", *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*: zbirnyk naukovykh prats, Iss. 1(5), pp. 216-224.

5. Druker, P.F. (2007), *Biznes i innovatsii* [Business and innovation], Translated by K.S. Golovinskiy, Viliams, Moscow, Saint-Peterburg, Russia, Kiev, Ukraine, 432 p.

6. *Yevropeiska stratehiia innovatsii ta dobroho vriaduvannia na mistsevomu rivni: neofitsiyni robochyi pereklad* [A European strategy for innovation and good governance at local level: an informal working translation], available at: <http://newsite.slg-coe.org.ua> (access date November 20, 2019).

7. Zakharin, S.V. (2011), "International experience in managing innovative development of regions and opportunities for its use in Ukraine", *Problemy nauky*, no. 11, pp. 2-8.

8. Zakharchenko, V.I. (2012), *Innovatsiyni menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky* [Innovation management: theory and practice in the conditions of economic transformation], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 448 p.

9. Illiashenko, S.M. (2005), *Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom* [Management of innovative development], tutorial, VTD "Universytetska knyha", Sumy, Ukraine, Vydavnychiy dim "Kniahynia Olha", Kyiv, Ukraine, 324 p.

10. Kondrashykhin, A.B., Bobrovska, O.Yu. and Savostenko, Y.O. (2014), *Derzhavne upravlinnia investytsiinykh v umovakh rynkovykh transformatsii* [Public investment management in the conditions of market transformations], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 252 p.

11. Lavrinenko, Yu.M. "Theoretical aspects of defining the essence of innovation", available at:

<http://www.stattionline.org.ua/ekonom/81/14331-teoretichni-aspekti-viznachennya-sutnosti-innovacij.html> (access date November 22, 2019).

12. Levkivskiy, O.V. (2017), "Investment and innovation activity", *Intelekt XXI*, no. 4, pp. 78-82.

13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019), *Nauka ta innovatsiina diialnist za 2018 rik: statystychnyi zbirnyk* [Science and innovation activity for 2018: a statistical yearbook], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm (access date November 03, 2019).

14. Pererva, P.H., Mekhovych, S.M. and Pohorielov, M.I. (Ed.) (2008), *Orhanizatsiia ta upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu* [Organization and management of innovation activities], textbook, NTU "KhPI", Kharkiv, Ukraine, 1025 p.

15. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Mesel-Veseliak, V.Ya. et al. (2019), *Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli: naukova dopovid* [Perspective forms of organization of economic activity in the village: scientific report], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 114 p.

16. Verkhovna Rada Ukrainy (2002), *Pro innovatsiinu diialnist* [About innovative activity], Zakon Ukrainy dated 04.07.2002 no. 40-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (access date October 20, 2019).

17. Zhalilo, Ya.A., Arkhiereiev, S.I., Bazyluk, Ya.B. et al. (2006), *Problemy ta priorytety formuvannia innovatsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Problems and priorities of formation of innovative model of development of economy of Ukraine], Nats. in-t stratehichnykh doslidzhen, Kyiv, Ukraine, 119 p.

18. Riuli, E. (2000), "The study of strategic processes in the organization", *Problemy teorii i praktiki strategicheskogo upravleniia*, no. 6, pp. 99-104.

19. Gokhberg, A.M. (Ed.) (1991), *Statistika nauki i innovatsiy: kratkiy terminologicheskii slovar* [Statistics of science and innovation: A Brief Terminological Dictionary], TsISN, Moscow, Russia, 348 p.

20. Fedulova, L.I. (2014), "Conceptual bases of management of enterprise innovation", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 2, pp. 122-135.

21. Shumpeter, J. (1992), *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia* [Theory of economic development], Progress, Moscow, Russia, 456 p.

Федорук У.В. СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Мета. Розкриття тенденцій інноваційної діяльності підприємств в Україні на основі узагальнення теоретичних, методичних й науково-практичних підходів.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі використано наступні методи: абстрактно-логічний – при постановці мети і завдань дослідження; монографічний – при вивченні літературних джерел, законодавчих актів і практики інноваційної діяльності; синтезу – для оцінки рівня розвитку інноваційної діяльності підприємств; систематизації – при узагальненні даних для визначення тенденцій розвитку інноваційної діяльності підприємств; табличний – для наочного представлення статистичних даних; аналітичний – при визначенні відмінностей між підприємствами, різними за розмірами і видами економічної та інноваційної діяльності в Україні.

Результати. Виявлено наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що негативно відображається на конкурентоздатності продукції та економіки в цілому. Обґрунтовано, що переведення національної економіки на інноваційну модель розвитку потребує здійснення ефективного комплексу заходів, спрямованих на впровадження інновацій; створення механізмів економічного зростання на основі активізації інноваційної діяльності підприємств.

Наукова новизна. Встановлено результативність науково-дослідної діяльності, факторів і причин, що вплинули на зміни в спостережуваних інноваційних, економічних процесах, які виступають основою для прийняття комплексу організаційно-економічних, фінансово-інвестиційних заходів, дій, методів і стратегій подальшої активізації інноваційної діяльності підприємств.

Практична значущість. Визначено необхідність запровадження наукових, технологічних, організаційних, фінансових й комерційних дій, що призводять до здійснення інновацій або задумані з метою інноваційної діяльності підприємств, які сприятимуть ефективному використанню ресурсів, зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище, підвищенню адаптації соціально-економічних систем і створенню умов для їх збалансованого та сталого розвитку в довгостроковому періоді.

Ключові слова: діяльність, підприємства, результативність, активізація, тенденції, оцінка, рівень, витрати, процеси, інноваційні види продукції, нові види техніки, маловідходні технології, питома вага, джерела фінансування.

Fedoruk U.V. CURRENT STATE OF ENTERPRISE INNOVATION ACTIVITIES

Purpose. The aim of the article is disclosure the tendencies of innovative activity of the enterprises in Ukraine on the basis of generalization of theoretical, methodical and scientific-practical approaches.

Methodology of research. The following methods are used in the work to achieve this goal: abstract and logical – when setting the goal and tasks of the research; monographic – when studying literary sources, legislative acts and practices of innovative activity; synthesis – to assess the level of development of innovation activity of enterprises; systematization – when generalizing data to determine trends in the innovation activity of enterprises; tabular – for visual presentation of statistics; analytical – in determining the differences between enterprises, different in size and types of economic and innovative activity in Ukraine.

Findings. Significant problems and low level of development of innovative activity in Ukraine have been revealed, which negatively affects the competitiveness of products and the economy as a whole. It is substantiated that the

transition of the national economy to an innovative model of development requires the implementation of an effective set of measures aimed at introducing innovation; creation of mechanisms of economic growth on the basis of activation of innovative activity of enterprises.

Originality. The effectiveness of research activities, factors and reasons that influenced the changes in the observed innovation, economic processes, which serve as the basis for the adoption of a set of organizational and economic, financial and investment measures, actions, methods and strategies for further intensification of innovation activity of enterprises, has been established.

Practical value. The necessity of introducing scientific, technological, organizational, financial and commercial actions leading to innovation or conceived with the purpose of innovative activity of enterprises that will promote efficient use of resources, reduce the negative impact on the environment, increase adaptation of social and economic systems and create conditions their balanced and sustainable development over the long term.

Key words: activity, enterprises, efficiency, activation, tendencies, estimation, level, costs, processes, innovative products, new types of technology, low-waste technologies, specific weight, sources of financing.

Федорук У.В. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Цель. Раскрытие тенденций инновационной деятельности предприятий в Украине на основе обобщения теоретических, методических и научно-практических подходов.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели в работе использованы следующие методы: абстрактно-логический – при постановке целей и задач исследования; монографический – при изучении литературных источников, законодательных актов и практики инновационной деятельности; синтеза – для оценки уровня развития инновационной деятельности предприятий; систематизации – при обобщении данных для определения тенденций развития инновационной деятельности предприятий; табличный – для наглядного представления статистических данных; аналитический – при определении различий между предприятиями, различных по размерам и видам экономической и инновационной деятельности в Украине.

Результаты. Определено наличие значительных проблем и низкий уровень развития инновационной деятельности в Украине, что негативно отражается на конкурентоспособности продукции и экономики в целом. Обосновано, что перевод национальной экономики на инновационную модель развития требует осуществления эффективных комплекса мероприятий, направленных на внедрение инноваций; создание механизмов экономического роста на основе активизации инновационной деятельности предприятий.

Научная новизна. Установлено результативность научно-исследовательской деятельности, факторов и причин, влиявшие на изменения в наблюдаемых инновационных, экономических процессах, которые выступают основой для принятия комплекса организационно-экономических, финансово-инвестиционных мероприятий, действий, методов и стратегий дальнейшей активизации инновационной деятельности предприятий.

Практическая значимость. Определена необходимость введения научных, технологических, организационных, финансовых и коммерческих действий, приводящих к совершению инноваций или задуманных с целью инновационной деятельности предприятий, которые будут способствовать эффективному использованию ресурсов, уменьшению негативного воздействия на окружающую среду, повышению адаптации социально-экономических систем и созданию условий для их сбалансированного и устойчивого развития в долгосрочном периоде.

Ключевые слова: деятельность, предприятия, результативность, активизация, тенденции, оценка, уровень, расходы, процессы, инновационные виды продукции, новые виды техники, малоотходные технологии, удельный вес, источники финансирования.